

CÎTEVA FIBULE ROMANO-BIZANTINE DESCOPERITE ÎN MOLDOVA

DE

IOAN MITREA

Cercetările arheologice efectuate în ultimii ani pe teritoriul Moldovei, atît cele de suprafață cît și săpăturile sistematice, au scos la iveală un bogat și variat material, menit a contribui la cunoașterea într-o măsură tot mai mare a epocii de formare a poporului român. În ansamblul descoperirilor arheologice referitoare la această epocă, un loc deosebit de important îl ocupă materialele de factură, sau de influență romano-bizantină și bizantină. Materialele de factură sau de influență romano-bizantină descoperite în Moldova, ca și în celelalte regiuni ale României, constituie elemente de primă importanță în cunoașterea diferitelor aspecte privind raporturile dintre teritoriile nord-dunărene și lumea romano-bizantină. În același timp, unele dintre aceste materiale, ca monedele, diferitele obiecte de podoabă etc. facilitează determinarea cu mai multă exactitate a poziției cronologice a diferitelor monumente arheologice (așezări și necropole) din epoca la care ne referim. În cele ce urmează vom prezenta trei fibule de tip romano-bizantin, descoperite în ultimii ani în Moldova, două cu prilejul unor săpături arheologice sistematice, iar una găsită întâmplător.

Prima din cele trei fibule la care ne referim a fost găsită întâmplător, în vara anului 1970, pe teritoriul comunei Moldoveni, jud. Neamț, în punctul Dealul lui Vodă, situat la nord de satul Moldoveni¹. Fibula romano-bizantină de la Moldoveni (fig. 1/1) este de tipul cu piciorul întors pe dedesubt, turnată din bronz, avînd o lungime de 7,9 cm. Fibula este foarte bine păstrată, avînd toate părțile componente și fiind într-o perfectă stare de funcționare. Pe arc, ca și pe piciorul fibulei, se observă un decorație format

¹ Fibula a fost găsită întâmplător de prof. C. Ciocan, de la școala generală din Moldoveni, care ne-a pus-o la dispoziție pentru studiu în vara anului 1971. Din relatarea prof. C. Ciocan rezultă că pe locul unde s-a găsit fibula se aflau și cîteva resturi de oase umane. Avînd în vedere aceste precizări, considerăm că este posibil ca fibula să provină dintr-un mormînt. Pentru informațiile date, ca și pentru asentimentul de a publica această fibulă, mulțumim și pe această cale prof. C. Ciocan.

din cîte patru puncte, situate două cîte două simetric la extremitățile celor două părți componente ale corpului fibulei. Pe mijlocul piciorului fibulei, pe axul longitudinal, se observă, e drept că destul de puțin, și un decor în x.

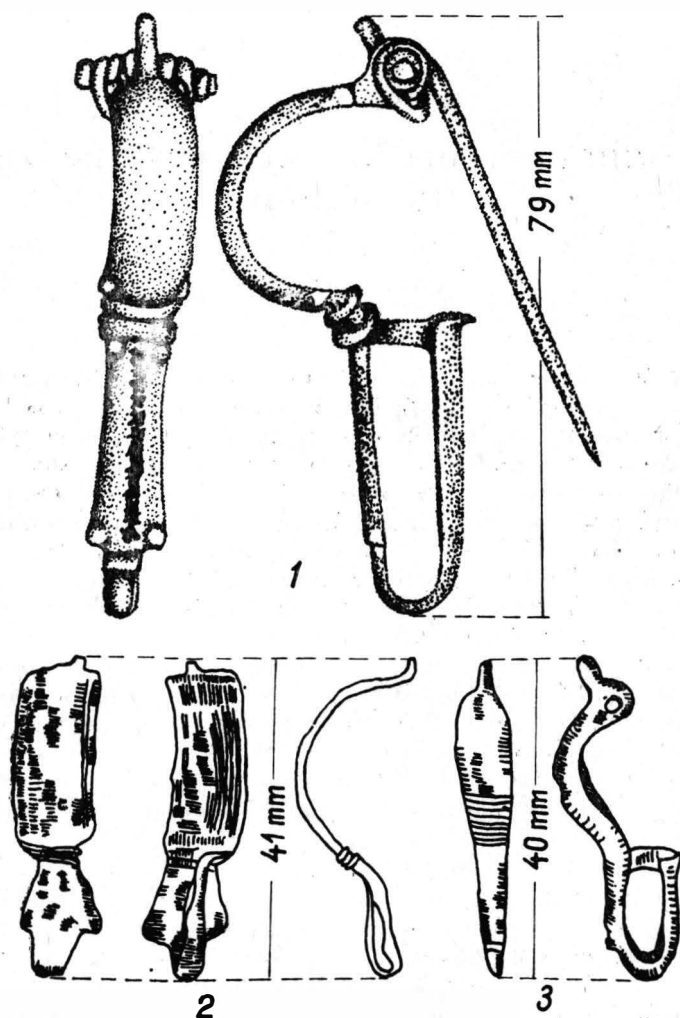

Fig. 1. Fibule romano-bizantine descoperite în Moldova: 1 Moldoveni; 2 Davideni; 3 Bacău.

Pentru fibula de la Moldoveni nu cunoaștem analogii perfecte în spațiul nord-dunărean. Unele asemănări există între această fibulă și una din fibulele de la Sucidava ². Ar mai putea fi menționate unele simili-

² D. Tudor, *Sucidava. Une cité daco-romaine et byzantine en Dacie*, Bruxelles, 1965, p. 89, fig. 19/5.

tudini între anumite elemente ale fibulei de la Moldoveni și fibulele de la Osangrad³ din Ungaria, Madara⁴ — Bulgaria și Pruganac⁵ din Iugoslavia. Cum unele din fibulele menționate sînt datate în secolele V—VI, iar altele numai în secolul al VI-lea, înclinăm a atribui fibula de la Moldoveni, avînd în vedere elementele sale caracteristice, epocii cuprinzînd a doua jumătate a secolului al V-lea și prima jumătate a secolului al VI-lea e.n.

A doua fibulă de care ne ocupăm a fost descoperită în cursul săpăturilor efectuate în așezarea prefeudală de la Davideni-Neamț⁶. Este vorba de o fibulă (fig. 1/2) de tipul romano-bizantin, cu piciorul înfășurat pe dedesubt. Fibula este lucrată din bronz, cu arcul plat, are lungimea de 4,1 cm și este păstrată numai în parte.

Deși aparține unui tip mai puțin răspîndit, amintim că unele analogii se cunosc și pentru această fibulă în aria civilizației romano-bizantine. În acest sens am amintit fibulele lucrate din bronz, cu arcul plat, de la Bucuiești-Militari⁷ sau cea descoperită în fortificația de la Iatrus⁸ din nordul Bulgariei. Fibulele de la Militari sînt atribuite secolului al VI-lea, cea de la Iatrus secolelor VI-VII e.n. Avînd în vedere analogiile cunoscute pentru fibula de la Davideni, ca și contextul arheologic în care a fost descoperită, atribuim această piesă secolelor VI-VII e.n., fără a avea în momentul de față elementele necesare care să permită o restrîngere a acestei datei.

A treia fibulă a fost descoperită în locuința nr. 6 din așezarea prefeudală de la Curtea Domnească — Bacău⁹. Fibula de la Bacău (fig. 1/3) este de tip romano-bizantin, turnată din bronz. Fibula este de dimensiuni mici (lungimea — 4 cm), ca ornament prezintă pe arc ca și la capătul piciorului un decor format din grupuri de linii paralele.

Fibula romano-bizantină descoperită la Bacău este asemănătoare celor descoperite în Moldova la Șipot-Suceava și Bîrlălești¹⁰, avînd analogii și în alte descoperiri de pe teritoriul țării noastre, cum ar fi cele de la Sucidava¹¹, Isaceea¹², Garvăn-Dinogetia¹³, Histria¹⁴ etc. Fibule ase-

³ D. Csallány, *Archäologische Denkmäler der Gepiden im Mitteldonaubecken (454--568)* Budapesta, 1961, pl. 211/2.

⁴ Chr. Pescheck, *Zur Südausbreitung der Fibel mit umgeschlagenem Fuss*, PZ, 34/5, 1949/1959, 2, p. 258, fig. 2/1.

⁵ *Ibidem*, p. 262, fig. 4/1.

⁶ În așezarea prefeudală de la Davideni am efectuat săpături sistematice în anii 1970—1972. În campania din 1970, în stratul prefeudal de cultură, aparținînd secolelor VI—VII, s-a descoperit fibula romano-bizantină, de care ne ocupăm. Materialele rezultate în urma săpăturilor de la Davideni sînt în marea lor majoritate inedite.

⁷ Mioara Zgibea, *CercetArhBuc*, 1, 1963, p. 379, pl. 2/1,2.

⁸ G. Gomolka, *EthnArchZ*, 4, 1970, p. 602—603, fig. 23.

⁹ În așezarea prefeudală de la Curtea Domnească-Bacău s-au efectuat săpături în anii 1970—1972. Pentru materialul descoperit în campania din 1970 cf.: I. Mitrea și Al. Artimon, *Carpica*, 4, 1971, p. 225 și urm. Materialele din campaniile de cercetare ale anilor 1971 și 1972 sînt inedite.

¹⁰ Dan Gh. Teodor, *SCIV*, 21, 1970, 1, p. 108, fig. 6/1—2.

¹¹ D. Tudor, *op. cit.*, p. 123, fig. 34/8—12.

¹² I. Barnea și B. Mitrea, *Materiale*, 5, p. 470, fig. 10/7.

¹³ Gh. Ștefan, I. Barnea, M. Comșa și B. Mitrea, *Materiale*, 7, p. 593, fig. 4/5.

¹⁴ Em. Condurachi și colaboratorii, *Materiale*, 4, p. 19—21, fig. 7 (a, b).

mănătoare se cunosc și pe teritoriul U.R.S.S., la Ripnev II ¹⁶ și Hanska ¹⁶. Acest tip de fibulă a avut o mare circulație în Peninsula Balcanică, în special în secolul al VI-lea ¹⁷. Pe baza analogiilor menționate și a contextului în care a fost descoperită, atribuim fibula romano-bizantină de la Bacău secolului al VI-lea, cu posibilitatea de restrângere a acestui cadru cronologic numai la a doua jumătate a secolului al VI-lea e.n.

Fibulele romano-bizantine de la Moldoveni, Davideni și Bacău, pot fi puse pe seama populației locale, dacă avem în vedere ipoteza că aceste tipuri de fibule erau purtate cu predilecție de către o populație romanică ¹⁸. Spre o asemenea concluzie ne duce și ansamblul materialelor arheologice descoperite prin săpăturile de la Davideni și Bacău, care în marea lor majoritate aparțin unei populații locale. Această populație se dovedește a fi avut și în secolele VI—VII legături cu populația daco-romană din celelalte regiuni nord-dunărene, cât și cu lumea romano-bizantină.

QUELQUES FIBULES ROMANO-BYZANTINES DÉCOUVERTES EN MOLDAVIE

RÉSUMÉ

Ces dernières années on a découvert sur le territoire de la Moldavie trois fibules romano-byzantines ; l'une a été découverte accidentellement à Moldoveni-Neamț et les deux autres au cours des fouilles archéologiques effectuées à Davideni-Neamț et à Bacău (La Cour Princière).

Sur la base des analogies connues de l'aire de la civilisation romano-byzantine, la fibule de Moldoveni (fig. 1/1) est attribuée à l'époque limitée commençant du milieu du Ve siècle jusqu'au milieu du VIe siècle n.è. ; celle de Davideni (fig. 1/2) est attribuée aux VIe — VIIe siècles de n.è., tandis que la fibule de Bacău (fig. 1/3) date du VI-e siècle de n.è.

Les trois fibules peuvent appartenir à la population autochtone de Moldavie, population qui aurait eu au cours des VIe — VIIe siècles de puissantes relations avec la population daco-romaine des autres régions nord-danubiennes, de même qu'avec le monde romano-byzantin.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. Fibules romano-byzantines découvertes en Moldavie : 1 Moldoveni ; 2 Davideni ; 3 Bacău.

¹⁵ V.D. Baran, MIA, 116, p. 221, fig. 6/19.

¹⁶ Pentru Hanska, informații de la Dan Teodor, care ne-a pus la dispoziție și un desen al fibulei respective.

¹⁷ Chr. Pescheck, *op. cit.*, p. 258, fig. 3/1 ; p. 260, fig. 3/2 ; p. 261, fig. 3/3 și p. 262, fig. 4/2 ; D. Mano-Zisi, *Starinar*, 5—6, 1954—1955, 1956, p. 176, fig. 36/5,6 ; idem, *Starinar*, 7—8, 1956—1957, 1958, p. 311 și urm. ; fig. 36 ; D.P. Dimitrov, M. Cicikova și B. Sultov, *Izvestija Sofia*, 27, 1964, p. 230—231, fig. 16/1—2 ; G. Gomolka, *Klio*, 48, 1967, p. 315 și urm., fig. 19.

¹⁸ A. Petre, SCIV, 17, 1966, 2, p. 271—272.